

Роль конституційного судочинства у захисті фундаментальних прав особи у випадках законодавчих прогалин

Ю. Євтошук

кандидат юридичних наук,
науковий консультант судді Конституційного Суду України

У статті досліджується проблема законодавчих прогалин у контексті повноважень національного конституційного судочинства. Незважаючи на те, що Конституційний Суд України спеціально не наділений повноваженням розглядати питання конституційності таких законодавчих дефектів, у статті наголошується на значущості конституційного судочинства у захисті прав особи у випадках законодавчих прогалин, роль якого помітно зросла з огляду на впровадження в Україні інституту конституційної скарги. Стаття підготовлена на основі аналізу вітчизняного і зарубіжного досвіду, який свідчить про важливість розгляду конституційними судами справ у випадках законодавчих прогалин, що призводять до порушень фундаментальних прав особи.

Ключові слова: законодавча прогалина, конституційна скарга, обов'язок законодавця, усунення прогалин, конституційний контроль, конституційні права.

Проблематика законодавчих прогалин не є новою для вітчизняної теорії права, їй приділяли увагу багато науковців, зокрема С. Погребняк¹, П. Рабінович², Є. Харитонов³ та інші. Серед останніх спеціалізованих досліджень з цієї тематики варто відзначити монографічну працю Ю. Матата⁴. Втім, і на сьогодні в межах національної правової системи не існує повної єдності у розумінні поняття законодавчої прогалини та засобів і способів її подолання. Так само немає єдиного підходу до розуміння цього питання в зарубіжних національних правових системах, зокрема у науці, практиці конституційних судів⁵.

Особливо актуальною є проблема розгляду законодавчих прогалин у межах національного конституційного судочинства з огляду на значущість такого розгляду для захисту фундаментальних прав особи. По-перше, це питання залишається майже недослідженим у вітчизняному правознавстві. По-друге, гостроті йому додає нещодавно впроваджений Законом України «Про внесення змін до

---

¹ Погребняк С. Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання. *Вісник Академії правових наук України*. 2013. № 1. С. 44–56.

² Рабінович П. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 9-те вид., зі змін. Львів : Край, 2007. С. 150–151.

³ Харитонов Є. «Прогалини» у цивільному законодавстві: хиби правотворчості чи прийом законодавчої техніки. *Юридичний вісник*. 2013. № 1. С. 72–81.

⁴ Прогалини в законодавстві та засоби їх подолання в правозастосовній діяльності : монографія / Ю. І. Матат. Харків : *Право*, 2015. 176 с.

⁵ General Report of the XIVth Congress of the Conference of European Constitutional Courts on Problems of Legislative Omission in Constitutional Jurisprudence. URL: <http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-e.pdf>.

Конституції України (щодо правосуддя)» від 2 червня 2016 року № 1401–VIII¹ інститут конституційної скарги, що суттєво розширив можливості захисту конституційних прав особи за ініціативою власне особи і водночас зумовив нові виклики для Конституційного Суду України, який має захистити від несправедливого закону насамперед реально порушене конституційне право особи. Натомість законодавчі прогалини можуть спричиняти антиконституційні наслідки для конкретної особи, призводячи до порушення її конституційних прав, а через недостатнє правове регулювання тієї чи іншої ситуації або взагалі відсутність такого регулювання законодавець часто ухиляється від своїх очевидних обов'язків щодо забезпечення конституційних прав і свобод, які випливають із Конституції України.

Разом з тим слід зважати на те, що роль конституційних судів у захисті фундаментальних прав особи у випадках законодавчих прогалин не є другорядною, оскільки їхня активна позиція у цьому питанні здатна принаймні сприяти усуненню законодавцем законодавчих прогалин.

Метою цієї статті є дослідження питання законодавчих прогалин у межах регулювання національного конституційного судочинства, значення вітчизняного конституційного контролю у захисті фундаментальних прав особи від цих законодавчих дефектів, із урахуванням, зокрема, основної мети такого контролю у справах за конституційними скаргами, міжнародного досвіду розгляду справ у випадках законодавчих прогалин конституційними судами.

Конституційний Суд України (далі — Суд) на конституційному та законодавчому рівнях не наділений повноваженням розглядати конституційність законодавчих прогалин.

Відповідно до статей 150, 151, 151¹ Конституції України, статей 7, 8 Закону України «Про Конституційний Суд України» від 13 липня 2017 року № 2136–VIII² (далі — Закон) таке повноваження прямо не закріплене за Судом і після впровадження в Україні інституту конституційної скарги.

Про це свідчить і власне позиція Суду, який неодноразово зазначав, що неналежне законодавче врегулювання або його відсутність не може бути підставою для відкриття конституційного провадження у справі³, та наголошував на тому, що йому непідвідомчі питання, які потребують законодавчого регулювання, а заповнення прогалин має здійснюватися законодавцем⁴. Аналогічна позиція неодноразово відтворювалася Судом під час відмови у відкритті конституційного про-

¹ Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя) : Закон України від 2 червня 2016 року № 1401–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2016. № 28. Ст. 532.

² Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року № 2136–VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 35. Ст. 376.

³ Див.: Ухвала Конституційного Суду України від 21 березня 2002 року № 9-у/2002. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/ru/v009u710-02>; Ухвала Конституційного Суду України від 27 лютого 2013 року № 8-у/2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v008u710-13>.

⁴ Див.: Ухвала Конституційного Суду України від 15 лютого 2007 року № 14-у/2007. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v014u710-07>; Ухвала Конституційного Суду України від 19 травня 2009 року № 27-у/2009. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v027u710-09>; Ухвала Конституційного Суду України від 8 липня 2014 року № 74-у/2014. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v074u710-14>.

вадження у справах за конституційними скаргами на підставі пункту 2 статті 62 Закону — неналежність до повноважень Суду питань, порушених у конституційній скарзі¹.

У Рішенні від 25 березня 1998 року № 3-рп/98 (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України») Суд наголосив, що заповнення прогалин у законах, окремі положення яких Судом визнані неконституційними, не належить до його повноважень. Як вважає Суд, згідно зі статтею 6 Конституції України державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову. Виходячи з цього і відповідно до частини другої статті 19 Конституції України вирішення зазначених питань є прерогативою органу законодавчої влади — Верховної Ради України².

Справді, усунення законодавчих прогалин є повноваженням органу законодавчої влади, проте подолання таких дефектів законодавчого регулювання є компетенцією Суду в кожному конкретному випадку.

У практиці національного конституційного судочинства можна знайти випадки, коли Суд, вбачаючи, що держава має очевидний обов'язок забезпечувати конституційні права особи, а відсутність механізму реалізації цих прав у законі блокує їх здійснення та порушує Конституцію України і закладені у ній принципи, все ж таки визнає неконституційним закон (його окремі положення) у випадках законодавчої неврегульованості такого забезпечення. Прикладом втілення наведеного підходу є Рішення від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004 (справа про призначення судом більш м'якого покарання), в якому Суд дійшов висновку, що не відповідає Конституції України (є неконституційним) положення частини першої статті 69 Кримінального кодексу України в частині, яка унеможливує призначення особам, котрі вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, ніж передбачено законом³. На той час суддя Суду В. Іващенко у своїй окремій думці щодо цього рішення звернув увагу на те, що у частині першій статті 69 Кримінального кодексу України йдеться про призначення більш м'якого покарання, ніж передбачено законом, лише стосовно осіб, які вчинили особливо тяжкий, тяжкий злочин або злочин середньої тяжкості, а унеможливлення призначення такого покарання особам, які вчинили злочин невеликої тяжкості, лише впливає

¹ Див.: Ухвала Другої колегії суддів Першого сенату Конституційного Суду України від 25 червня 2018 року № 195-2(I). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/195-21_2018.pdf; Ухвала Другої колегії суддів Другого сенату Конституційного Суду України від 10 вересня 2018 року № 272-2(II). URL: http://www.ccu.gov.ua/sites/default/files/docs/272-22_2018.pdf.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Центральної виборчої комісії щодо офіційного тлумачення положень частин одинадцятої та тринадцятої статті 42 Закону України «Про вибори народних депутатів України» (справа про тлумачення Закону України «Про вибори народних депутатів України») від 25 березня 1998 року № 3-рп/98. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-98>.

³ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 року № 15-рп/2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.

зі змісту цієї статті кодексу, тобто має місце прогалина у законодавстві, яка не може визнаватися неконституційною, оскільки її усунення не належить до повноважень Суду та може призвести до правових наслідків, що не визначені ні Конституцією України, ні законами України¹. Утім, з такою позицією судді важко погодитись, оскільки хоча Суд і встановив неконституційність норми фактично внаслідок наявності законодавчої прогалини щодо неврегульованості у кримінальному законі питання зменшення кримінальної відповідальності особам, які вчинили злочини невеликої тяжкості, більш м'якого покарання, він не здійснював усунення такої прогалини. Суд у згаданому рішенні вказав Верховній Раді України привести положення статті 69 Кримінального кодексу України у відповідність до цього рішення.

У Рішенні від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011 (справа про строки адміністративного затримання) Суд захистив фундаментальне право людини на свободу і особисту недоторканність та визнав неконституційними, зокрема, окремі положення Кодексу України про адміністративні правопорушення через їх правову невизначеність, що було фактично зумовлено відсутністю правового регулювання окремих питань, а саме строків складення протоколу про адміністративне правопорушення та його надіслання до уповноважених органів чи посадової особи, обчислення строку адміністративного затримання, чим надано органам (посадовим особам), уповноваженим реагувати на адміністративні правопорушення, право на власний розсуд визначати такі строки, чим створено підґрунтя для можливих зловживань з їхнього боку².

У Рішенні від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016 (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) Суд в аспекті захисту фундаментального права на свободу та особисту недоторканність не лише визнав неконституційним законодавче положення, яке не містило такого необхідного елементу забезпечення права на свободу та особисту недоторканність недієздатної особи при госпіталізації її до психіатричного закладу на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра, як судовий контроль, а й визначив порядок виконання цього рішення, вказавши, що до моменту законодавчого врегулювання питання забезпечення судового контролю за госпіталізацією до психіатричного закладу недієздатної особи на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра така госпіталізація можлива лише за рішенням суду. Також Суд рекомендував Верховній Раді України невідкладно, з урахуванням цього рішення, врегулювати питання щодо судового контролю за

¹ Окрема думка судді Конституційного Суду України Іващенко В. І. стосовно Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v015p710-04>.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень статті 263 Кодексу України про адміністративні правопорушення та пункту 5 частини першої статті 11 Закону України «Про міліцію» (справа про строки адміністративного затримання) від 11 жовтня 2011 року № 10-рп/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-11>.

госпіталізацією до психіатричного закладу особи, визнаної у встановленому законом порядку недієздатною, на прохання або за згодою її опікуна за рішенням лікаря-психіатра¹. Тим самим Суд вказав напрям для законодавця у подальшому правовому регулюванні щодо забезпечення згаданого фундаментального права та захистив це право від блокування чи свавільного втручання внаслідок існування законодавчої прогалини. На жаль, законодавець проігнорував таку рекомендацію, у зв'язку з чим Суд Рішенням від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018 визнав неконституційними відповідні законодавчі положення².

Прикладом того, що захист фундаментальних прав особи у випадках законодавчих прогалин відбувається й під час впровадження інституту конституційної скарги, є те, що, за інформацією з офіційного веб-сайту Суду, 5 грудня 2018 року Перший сенат Суду розпочав розгляд справи за конституційною скаргою Крупка Д. В. щодо відповідності Конституції України (конституційності) приписів частини першої статті 81, частини першої статті 82 Кримінального кодексу України. Автор клопотання вважає, що відсутність у Кримінальному кодексі України механізму дострокового звільнення від довічного позбавлення волі не узгоджується з Конституцією України, Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та практикою Європейського суду з прав людини³.

Як бачається, у згаданих випадках йдеться про відсутність механізму забезпечення конституційних прав особи, що або повністю блокує реалізацію цих прав, або призводить до їх свавільного обмеження. В аспекті справи за конституційною скаргою таке блокування виражається в межах конкретної життєвої ситуації і пов'язане з порушенням конституційного права реальної особи. Метою інституту конституційної скарги є дієвий захист фундаментальних прав особи, тому ігнорування антиконституційних наслідків, які законодавча прогалина може мати для таких прав, не узгоджується із вказаною метою.

Разом з тим ані Конституція України, ані Закон не забороняє Суду констатувати наявність законодавчої прогалини у законі (його окремих положеннях), який розглядається на предмет конституційності. Суд не може ігнорувати наявність законодавчої прогалини з огляду на те, що його діяльність ґрунтується на принципі верховенства права (стаття 147 Конституції України), і саме на нього покладено

---

¹ Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» (справа про судовий контроль за госпіталізацією недієздатних осіб до психіатричного закладу) від 1 червня 2016 року № 2-рп/2016. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>.

² Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень шостого речення частини першої статті 13 Закону України «Про психіатричну допомогу» від 20 грудня 2018 року № 13-р/2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v013p710-18>.

³ Перший та Другий сенати КСУ розпочали розгляд справ за конституційними скаргами громадян Карякіна Е. С., Тарпана Р. С., Крупка Д. В., Дяченка О. М. та інших громадян України. URL: <http://www.ccu.gov.ua/novyna/pershyy-ta-drugyy-senaty-ksu-rozpochaly-rozglyad-sprav-za-konstytuciynymy-skargamy-gromadyan>.

завдання забезпечувати верховенство Конституції України (стаття 1 Закону). До того ж Суд має офіційні процедурні інструменти, які цілком можливо використовувати для посилення своєї позиції у захисті конституційних прав особи від згаданих дефектів законодавчого регулювання. Зокрема, Суд згідно із Законом може відтермінувати втрату чинності законом (його окремими положеннями), які визнані неконституційними (стаття 91), формулювати юридичні позиції (стаття 92), встановлювати порядок і строки виконання рішення, висновку, зобов'язати відповідні державні органи забезпечувати контроль за виконанням рішення, додержанням висновку (стаття 97).

Отже, Суд здійснює захист фундаментальних прав особи у випадку законодавчої прогалини, у тому числі у справах за конституційними скаргами, однак ним поки що не вироблено системного підходу до розуміння законодавчої прогалини та її подолання.

Видається, що така обережність Суду пов'язана з тим, щоб не допустити конфлікту з парламентом у питанні усунення законодавчої прогалини, вирішення якого належить до компетенції останнього. Побоювання щодо можливості конфлікту в цьому питанні між конституційними судами та законодавцем є предметом міжнародних обговорень, водночас конституційні суди, навіть за відсутності у них спеціальних повноважень щодо розгляду неконституційності прогалини, все ж таки захищають порушені внаслідок існування такої прогалини фундаментальні права особи¹. Венеційська Комісія у дослідженні про прямиий доступ до конституційного судочинства звернула увагу на те, що в деяких країнах (Угорщина, Білорусь, Бразилія, Чилі, Німеччина, Ліхтенштейн, Перу, Словенія, Південна Африка та інші) на підставі індивідуальної скарги конституційний суд може розглядати порушення, які виникають у результаті прогалини².

Деякі органи конституційної юрисдикції мають на це спеціальні повноваження, наприклад, у Португалії та Угорщині.

Стаття 283 Конституції Португальської Республіки, яка має назву «Неконституційність внаслідок прогалини в законодавстві», передбачає, що на запит Президента Республіки, Омбудсмана або, у разі порушення прав автономних областей, голів законодавчої асамблеї автономних областей Конституційний Трибунал оцінює і перевіряє невиконання Конституції Португальської Республіки у зв'язку з неприйняттям законодавчих заходів, необхідних для забезпечення реалізації конституційних норм (частина перша); коли Конституційний Трибунал встановлює неконституційність внаслідок прогалини в законодавстві, він повідомляє про це компетентний законодавчий орган (частина друга)³. Це повноваження Конституційного Трибуналу відтворене і в статтях 67, 68 Закону про організацію,

¹ General Report of the XIVth Congress of the Conference of European Constitutional Courts on Problems of Legislative Omission in Constitutional Jurisprudence. URL: <http://www.venice.coe.int/files/Bulletin/SpecBull-legislative-omission-e.pdf>.

² Исследование Европейской Комиссии за демократию через право о прямом доступе к конституционному правосудию (CDL-AD(2010)039rev) от 27 ноября 2011 года. URL: [https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD\(2010\)039rev-rus](https://www.venice.coe.int/WebForms/documents/default.aspx?pdffile=CDL-AD(2010)039rev-rus).

³ Constitution of The Portuguese Republic. URL: <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/crpen.html>.

функціонування та процес у Конституційному Трибуналі Португальської Республіки від 15 листопада 1982 року¹. У своєму рішенні, яке стосувалося захисту права державних службовців на отримання матеріальної допомоги по безробіттю, Конституційний Трибунал наголосив, що відповідно до статті 283 Конституції Португальської Республіки випадок щодо неконституційності внаслідок прогалини у законодавстві має місце, якщо: конкретна конституційна умова не була виконана; ця умова не була здійснена сама по собі; законодавчі заходи, необхідні у конкретному випадку, були недостатні чи неадекватні; цей недолік був причиною недотримання Конституції Португальської Республіки. Конституційний Трибунал дійшов висновку, що парламент допустив часткове упущення, враховуючи, що положення Конституції Португальської Республіки вимагало від нього забезпечення права на матеріальну допомогу всім працівникам, які стали безробітними не з власної волі, однак це право було забезпечене деяким із них, а державні службовці не скористалися ним, оскільки не всі з них були включені до загальної схеми соціального забезпечення. Крім того, Конституційний Трибунал акцентував на тому, що минуло достатньо часу з моменту прийняття Конституції Португальської Республіки, і у законодавця був час виконати її вимоги².

Повноваженням щодо подолання законодавчих прогалин наділений і Конституційний Суд Угорщини, однак він використовує його за власною ініціативою під час здійснення своєї компетенції, у тому числі розглядаючи конституційні скарги. Згідно зі статтею 46 Закону про Конституційний Суд Угорщини 2011 року, якщо Конституційний Суд Угорщини, здійснюючи свої повноваження, виявляє прогалину в законодавстві, що призводить до порушення Основного Закону Угорщини, то він вказує законодавцю на необхідність заповнення такої прогалини та встановлює термін для цього. Упущенням із боку законодавця є невиконання ним вимог, що випливають із міжнародного договору, якщо правове регулювання не було прийняте, незважаючи на те, що законодавець мав очевидний обов'язок щодо цього; якщо правове регулювання впливає з Основного Закону Угорщини, однак основний зміст цього регулювання не виконується. Водночас у цій нормі йдеться про те, що Конституційний Суд Угорщини у своєму рішенні може встановити ті конституційні вимоги, які випливають з Основного Закону Угорщини і яким має відповідати правове регулювання³. Так, Конституційний Суд Угорщини, розглядаючи конституційну скаргу біженця, який перебував в Угорщині на законних підставах, відхилив цю скаргу, вирішивши, що у даному випадку йдеться про нерегульованість на законодавчому рівні питання про зміну імені особами, які не є громадянами Угорщини, у зв'язку зі зміною цими особами статі. На його думку, поки що законодавець надає таку можливість лише громадянам Угорщини, що з його боку є дискримінаційною диференціацією між угорськими та неугорськими громадянами, і це порушує право на людську гідність. Конституційний Суд Угорщини акцентував, що парламент має виконати свою законодавчу функцію до

¹ Law of the Constitutional Court Law no. 28/82, of 15 November. URL: <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/tclaw.html>.

² Ruling № 474/02 19 of November of 2002. URL: <http://www.tribunalconstitucional.pt/tc/en/acordaos/20020474s.html>.

³ Act n. CLI. of 2011. URL: <https://hunconcourt.hu/act-on-the-cc/>.

31 грудня 2018 року, а в аспекті конституційної скарги на судові рішення зазначив, що в межах законодавства не було можливості прийняти іншого рішення, однак після усунення неконституційної законодавчої прогалини заявник зможе повторно звернутися до суду¹.

Особливу увагу слід приділити досвіду Конституційного Суду Республіки Молдова щодо захисту конституційних прав осіб у випадках законодавчих прогалин, який прямо не наділений спеціальними повноваженнями щодо оцінки конституційності законодавчої прогалини (стаття 135 Конституції Республіки Молдова², стаття 4 Закону про Конституційний Суд Республіки Молдова від 13 грудня 1994 року № 317–XIII³), проте Конституційний Суд Республіки Молдова все ж таки має спеціальні процедури щодо подолання законодавчих прогалин. Зі статті 28¹ вказаного спеціального закону вбачається, що зауваження (констатація) з приводу зазначених у поданні Конституційного Суду Республіки Молдова прогалин у законодавстві, пов'язаних із нереалізацією окремих конституційних положень, повинні бути розглянуті відповідною інстанцією, яка не більш ніж у тримісячний термін має проінформувати Конституційний Суд Республіки Молдова про результати розгляду подання. Водночас аналіз деяких рішень Конституційного Суду Республіки Молдова свідчить про його активну позицію щодо захисту фундаментальних прав особи у разі законодавчих прогалин. Підтвердженням цього є, наприклад, його рішення, яким захищено фундаментальні права на свободу пересування, на знання особою своїх прав і обов'язків та визнано неконституційною статтю 178 Кримінально-процесуального кодексу Республіки Молдова в частині, що стосується упущення визначення максимального терміну, на який може бути накладена підписка про невиїзд із країни. У рішенні наголошено, що до усунення виявленої законодавчої прогалини і неконституційності норми підлягають застосуванню сукупні терміни, встановлені статтею 191 Кримінально-процесуального кодексу. Конституційний Суд Республіки Молдова підкреслює, що відсутність положення щодо граничного сукупного терміну, на який може накладатися запобіжний захід у вигляді підписки про невиїзд із країни, є законодавчим упущенням, таким, що суперечить Конституції Республіки Молдова; оскільки є очевидне законодавче недоопрацювання, Конституційний Суд Республіки Молдова як гарант верховенства Конституції Республіки Молдова не може ігнорувати існуючу прогалину, що викликає *eo ipso* порушення конституційного права особи на знання своїх прав і обов'язків⁴. В іншому рішенні Конституційного Суду Республіки Молдова в аспекті захисту конституційного

¹ Ügyszám: IV/00570/2017, 13.06.2017. URL: <https://alkotmanybirosag.hu/kozlemeny/transzszexualis-menekult-ugyeben-dontott-az-alkotmanybirosag>.

² Constitution of the Republic of Moldova. URL: http://www.constcourt.md/public/files/file/Baza%20legala/Constitutia_engl__13.11.17.pdf.

³ Law No. 317–XIII on the Constitutional Court, 13 December 1994. URL: http://www.constcourt.md/public/files/file/Actele%20Curtii/acte_en/Law_on_CC_EN.pdf.

⁴ Постановление Конституционного Суда Республики Молдова об исключительном случае неконституционности статьи 178 ч. (3) Уголовно-процессуального кодекса (подписка о невыезде из страны) (обращение № 63g/2018) от 3 июля 2018 года № 19. URL: <http://www.constcourt.md/ccdocview.php?l=ro&tip=hotariri&docid=665>.

права на захист як гарантії права на справедливий суд визнано неконституційним кримінально-процесуальне положення щодо права органу кримінального переслідування призначати представника юридичній особі, який представляє її в ролі обвинуваченого, а також відсутність регламентування можливості обвинуваченої юридичної особи призначати свого представника у кримінальних справах. Відзначаючи це у резолютивній частині рішення, Конституційний Суд Республіки Молдова вказав, що до виправлення таких нормативних прогалин і дефекту неконституційності обвинувачені чи підсудні юридичні особи можуть самостійно, в розумний строк, призначати представника для участі у кримінальних процесах. Якщо вони не зроблять цього — зазначений обов'язок покладається на слідчих суддів, залежно від обставин — на судові інстанції за клопотанням прокурора¹.

Враховуючи викладене, значущість захисту конституційними судами фундаментальних прав особи у випадках законодавчої прогалини не можна недооцінювати. Такий захист є ключовим не лише в аспекті спрямування подальшого правового регулювання на усунення у ньому згаданих дефектів із урахуванням позицій конституційного суду щодо забезпечення фундаментальних прав особи, а й для реалізації цих прав у той час, поки законодавча прогалина не ліквідована законодавцем.

Видається, що окреслений досвід конституційних судів щодо захисту фундаментальних прав особи від законодавчих прогалин може бути корисним для національного конституційного судочинства. Суд здатний зайняти активну позицію щодо захисту конституційних прав особи у випадках законодавчих прогалин, що потребує розвитку в його практиці концептуального та системного розуміння законодавчої прогалини як причини порушення закладених у Конституції України цінностей та принципів, насамперед фундаментальних прав особи.

Yevtoshuk Yu. The role of constitutional jurisdiction in protecting the fundamental rights of a person in cases of legislative gaps. The article examines the problem of legislative gaps in the context of the powers of national constitutional jurisdiction. Despite the fact that the Constitutional Court of Ukraine does not specifically have the authority to consider the question of the constitutionality of such legislative defects, the author emphasises the importance of constitutional jurisdiction in protecting the rights of individuals in cases of legislative gaps, the role of which has significantly increased in view of the introduction of a constitutional complaint in Ukraine. The article is prepared on the basis of the analysis of domestic and foreign experience, which testifies to the importance of consideration by the constitutional courts of cases in the event of legislative gaps which lead to violations of the fundamental rights of the individual.

Key words: legislative gap, constitutional complaint, legislator's duty, elimination of gaps, constitutional control, constitutional rights.

---

¹ Постановление Конституционного Суда Республики Молдова об исключительном случае неконституционности некоторых положений статьи 521 ч. (2) Уголовно-процессуального кодекса (обращение № 132g/2018) от 22 ноября 2018 года № 30. URL: <http://www.constcourt.md/public/ccdoc/hotariri/ro-h30132grus84075.pdf>.